

UDC 821.581+821.161.2

CREATIVITY OF VOLODYMYR VYNNYCHENKO AND LU XUN: PROBLEMS OF GENETIC-TYOLOGICAL RELATIONSHIP

N. Kobzei

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Philology and Translation, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, 15, Karpatska str., Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine
Nata_kobzej@ukr.net

The study compares the work of representatives of Western and Eastern culture – Volodymyr Vynnychenko and Lu Xun during a difficult period of political, economic and spiritual cataclysms for the whole world. It has been established that despite their own uniqueness and originality, Ukrainian and Chinese literature developed under the influence of European literature, and in the work of almost every writer of the first half of the 20th century, it is easy to find reflections of the leading worldview currents of “philosophy of life” and psychoanalysis. It is no accident that the fate of a small person, oppressed by strict rules of conduct, lost its doom. Life instincts and pulsating “vital energy” gave a chance to overcome a deep aesthetic, cultural, moral and religious crisis. It was found that the authors’ experiments had a single goal – to reorganize and modernize their own national literatures, to bring them to a qualitatively new level of development, using all possible means for this. European free-thinking and individualism contributed to this in the best possible way.

The main common features of the artistic work of Volodymyr Vynnychenko and Lu Xun are highlighted: the focus on the transformation of outdated traditional forms and methods in literature, the involvement of new topics, problems, images and genres, social engagement, excessive publicism, the use of the modernist method of “stream of consciousness”, the use of self- the narrator, the use of simple vernacular language, sharp criticism of the social system, Nietzschean traces, the use of the image of a madman to denote a political opponent and dissident, etc.

The historical-genetic and typological connections of the works of Ukrainian and Chinese authors, in which the spirit of European modernism is keenly felt, are proven. Attention is drawn to the fact that talented writers do not in any way copy European cultural influences. They interpret foreign trends in their own way, adapting them to the peculiarities of their own national literatures. Therefore, external artistic borrowings in no way harm their individual author’s style of writing, but, on the contrary, enrich and emphasize it. Moreover, comparing the creativity of bright representatives of different, at first glance, cultures allowed us to show that no political, ideological, geographical, religious, linguistic or even mental barriers are capable of stopping intellectual exchange within individual nations and entire cultures.

Keywords: Vynnychenko, Lu Xun, typological affinity, modernism, instincts of life, Chinese literature.

ТВОРЧИСТЬ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА І ЛУ СІНЯ: ПРОБЛЕМИ ГЕНЕТИКО-ТИПОЛОГІЧНОЇ СПОРІДНЕНОСТІ

Н. В. Кобзей

У дослідженні порівнюється творчість представників Західної і Східної культури – Володимира Винниченка і Лу Сіня у нелегкий для цілого світу період політичних, економічних і духовних катаклізмів. Встановлено, що, попри власну унікальність і самотність, українська і китайська літератури розвивалися під впливом загальноєвропейської, а у творчості майже кожного письменника першої половини ХХ століття легко віднайти рефлексії провідних світоглядних течій «філософії життя» і психоаналізу. Не випадково доля маленької людини, пригніченої жорсткими правилами поведінки, втрачала приреченість. Інстинкти життя і пульсуюча «життєва енергія» давали шанс подолати глибоку естетичну, культурну, моральну і релігійну кризу. З'ясовано, що авторські експерименти мали єдину мету – реорганізувати і модернізувати власні національні літератури, вивести їх на якісно новий рівень розвитку, використовуючи для цього всі можливі засоби. Європейське вільнодумство та індивідуалізм цьому якнайкраще сприяли.

Виділено основні спільні риси художньої творчості Володимира Винниченка і Лу Сіня: націленість на трансформацію застарілих традиційних форм і методів у літературі, залучення нових тем, проблем, образів і жанрів, соціальна заангажованість, надмірний публіцизм, застосування модерністського прийому «потоків свідомості», використання Я-оповідача, вживання простої народної мови, різка критика суспільного устрою, ніцшеанський слід, використання образу божевільного на позначення політичного опонента та інакодумця тощо.

Доведено історико-генетичні та типологічні зв'язки творчості українського і китайського авторів, у якій гостро відчувається дух європейського модернізму. Звернено увагу на те, що талановиті письменники аж ніяк не калькують європейські культурні впливи. Вони по-своєму інтерпретують іноземні тенденції, пристосовуючи їх до особливостей власних національних літератур. Тому сторонні мистецькі запозичення жодним чином не шкодять їхній індивідуально-авторській манері письма, а, навпаки, збагачують і увиразнюють її. Більше того, порівняння творчості яскравих представників різних, на перший погляд, культур дозволило нам показати, що жодні політичні, ідеологічні, географічні, релігійні, мовні чи навіть ментальні бар'єри не здатні зупинити інтелектуальний обмін у межах окремих націй і цілих культур.

Ключові слова: Винниченко, Лу Сінь, типологічна спорідненість, модернізм, інстинкти життя, китайська література.

Початок ХХ століття став кризовим і переломним для всього цивілізованого світу. У капіталістичних державах Заходу посилювалися робітничі рухи за демократію і права виборців. Колоніальні країни розпочали національно-визвольну боротьбу, а від абсолютних монархій вимагали демократичних перетворень. Першою і найбільшою в цей час стала російська революція 1905–1907 років. Вона ж автоматично перекинулася й на українську територію. Схожі процеси відбувалися в країнах Африки і Латинської Америки. Скажімо, в Мексиці селянські повстання були найсильнішими. Що ж стосується аналогічних подій в Азії, то дослідники називають цей період в її історії «пробудженням». Йдеться про революції в Ірані (1905–1911), Туреччині (1908–1911), Індії і, безперечно, Китаї (Сінхайська революція 1911–1913 рр.). Остання припинила правління

імператора Цінь і започаткувала республіканську форму правління в країні. Як не парадоксально, але на фоні таких численних збройних протистоянь, виснажених економік, тотального безробіття, низького рівня фізичного і психічного здоров'я людей інтелектуальний потенціал націй почав різко зростати. Грандіозні наукові відкриття стали рушійною силою прогресу в економічній, суспільно-політичній і військовій сферах. Культурне життя урізноманітнилось появою кінематографу, в художній літературі з'явилися нові жанри, новаторство створило конкуренцію традиціоналізму, поширився синтез мистецтв.

Дослідник історії О. Субтельний називає початок ХХ століття в Україні «спалахом творчої енергії» [Субтельний 1993]. На літературній, а пізніше й політичній арені з'являється постать Володимира Винниченка – епатажного модерніста, новатора, активного борця з традиційними застарілими формами в житті і мистецтві. Жорстка критика його творчості не лише ворогами, а й друзями не зупинила письменника. Він проголосив курс на оновлення, синхронізацію українського літературного процесу з європейським, вимагав нових засобів і прийомів художнього зображення. Посилено вивчав, аналізував, експериментував над характерами, вчинками, ідеями, проблемами, проявляючи себе талановитим психоаналітиком. У світоглядно-філософському аспекті Винниченко проголосив ідеологему «чесності із собою», за якою намагався жити сам і яку зробив моральним імперативом для своїх героїв. Його заповітна мрія – будь-якими способами досягти того, щоб Україна стала нарівні з передовими країнами світу. В. Панченко вважав, що «щирість цих слів підтверджена всією лінією поведінки письменника як громадської, так і творчої. Бажання докласти зусиль до того, щоб українська нація утвердила себе політично й культурно стало для В. Винниченка домінуючою потребою, визначивши, до речі, і його творчу установку на засвоєння й трансформацію, «переплавку» художнього досвіду передових літератур Європи [Панченко 2008, 23].

Схожі наміри були в яскравого представника Східної культури Лу Сіня. Він народився в династичній, фактично ізольованій від зовнішніх впливів країні. Невелика частина надзможного суспільства зосереджувала у своїх руках владу, силу і релігію. Несправедливий напівфеодалний устрій країни прирік більшу частину її населення на безпросвітну бідність. Таке суспільство Лу Сінь вважав хворим. Ще в юнацькі роки автор захоплювався медициною і навіть розпочав навчання в Японії, щоб стати лікарем. Але згодом зрозумів, що так він не зможе допомогти людям, у яких хворі душі. Тому твердо вирішив стати письменником. Тим паче, що разом із революційними рухами до Китаю проникли так звані західні віяння: філософсько-естетичні праці світових дослідників і художня література численних авторів з їх вільнодумством та індивідуалізмом. Поява Лу Сіня в китайській літературі, як і Винниченка в українській, стала сенсаційною. Шквал критики в їхній бік і гучні аплодисменти водночас не стихають ще й досі, а їхні твори так само відкриті для аналізу і з плином часу не втрачають своєї актуальності.

Так само **актуальним** вважаємо і наше дослідження. В ньому ми не випадково порівнюємо творчість представників різних на перший погляд культур – західної і східної, адже вважаємо, що між Винниченком і Лу Сінем є багато спільних точок дотику. У літературознавстві України та Китаю є величезна кількість робіт про зазначених авторів окремо, але немає жодного дослідження,

присвяченого їх порівнянню. В радянському літературознавстві було прийнято говорити лише про російсько-китайські літературні зв'язки, не беручи до уваги українські персоналії. Але така однозначність помилкова. Вплив же західної культури визнавався переважно через посередництво російськомовних письменників. Скажімо, ніцшеанський слід у творчості Лу Сіня передавався через зв'язок Ніцше–Достоевський–Лу Сінь, а не напряду. Ми, звичайно, в жодному разі не применшуємо впливу вже названого вище Ф. Достоевського, А. Чехова, М. Гоголя чи інших авторів на розвиток китайської літератури загалом і на Лу Сіня зокрема. Адже й у щоденникових записах останнього згадуються їхні імена. Ми прагнемо довести, що і російська, і українська література розвивалися під впливом загальноєвропейської, а у творчості кожного письменника першої половини ХХ століття легко віднайти рефлексії провідних світоглядних орієнтирів людства, базованих на «філософії життя» (А. Бергсон, В. Дільтей, Г. Зіммель, Ф. Ніцше, О. Шпенглер) і психоаналізі (З. Фрейд, К. Юнга, Е. Фромма). Праці названих мислителів істотно вплинули на інтегрований розвиток психології, соціології, з одного боку, та мистецтва і літератури – з іншого. Тому доцільніше говорити про вплив західної культури на східну і про те, що західна стала каталізатором утворення нової літератури в Китаї, яскравим представником і зачинателем якої був Лу Сінь.

Вважаємо, що у світі неможливе існування ні «вищих» літератур, ні «вищих» культур. Міф про європоцентризм О. Шпенглер розвіяв ще давно ґрунтовною працею «Занепад Європи», а численні «російські міфи» розпадаються самі собою, як карткові будиночки. Особливо інтенсивно – за останній рік. Своєю чергою кожна країна, попри унікальність і самодостатність, завжди відкрита до сприйняття інших культур і може вільно асимілювати їхні ідеї та концепції.

Методологічною основою нашої роботи стали численні праці вітчизняних і зарубіжних соціологів і культурологів, таких як О. Шпенглер, Ф. Ніцше, З. Фрейд, Л. Вонг, Г. Хофстеде, Д. Лінелл. Зазначимо, що матеріали китайських дослідників залучені нами виключно у їх англійських версіях. Як відомо, проблеми міжцивілізаційних впливів – одні з найскладніших у гуманітарній науці. Ще починаючи з 1957 року тривав десятилітній проєкт ЮНЕСКО для покращення культурних відносин між Сходом і Заходом [Вінтер, 2021]. На жаль, довгі роки їх вважали абсолютно несумісними і закритими. Сьогодні ж завдяки мистецькому, філософському і науковому обміну достеменно відомо, що східна і західна культура мають значно більше спільного, ніж відмінного. Більше того, вважає Д. Меммі, деякі особливості східного світогляду (гнучкість і динамічність поглядів) надзвичайно привабливі для західної культури як протидія догматизму і нетерпимості [Меммі 2017]. Сюй Ян, досліджуючи китайську і західну культуру, розглядає вплив останньої на три аспекти суспільного життя: художню творчість, цінності і традиційні свята. Вважає позитивним, що нова китайська література стала емоційною, а персонажі самодостатніми, трансформувалася свідомість молодого покоління до більш активної життєвої позиції та ініціативності. А ще прижилося багато міжнародних свят (День матері, святого Валентина, Хелловін, навіть асимільовані традиції Різдва), щоб ще раз довести, що Схід і Захід – завжди разом [Сюй Ян 2021].

У наш час порівняльне вивчення різних національних літератур – один із найважливіших методів у світовій науці. І Винниченко, і Лу Сінь були

письменниками, котрі жили у переломний період. На це вказують як дослідники творчості великого українця – Т. Гундорова, Г. Костюк, О. Гнідан, Л. Дем'янівська, В. Панченко, так і китайського «літературного революціонера» – Дж. Чиннері, С. Вег, Мейбл Лі, Дайюнь Юе. Луситаністка і дослідниця європейського модернізму Крістіна Джоу ставить Лу Сіня в один ряд з такими письменниками-модерністами, як Т. Еліот, У. Єйтс, Ф. Пессоа, Е. Паунд. Вона звертає увагу на скептичне ставлення письменника до традиційних конфуціанських культурних і моральних цінностей. Через це Лу Сінь шукав «чистого і свіжого натхнення» в деяких міфічних або популярних традиціях світу [Джоу 2015]. Тоді значного поширення набули філософські праці Ф. Ніцше, у яких він закликав позбутися тягара старої традиційної культури, не боятися бунту і переглянути всі людські цінності. Першим, хто імпортував Ніцше до Китаю, став у 1904 році Ван Говей. З того часу його погляди набули шаленої популярності. Перебуваючи у Японії, Лу Сінь написав цілу низку статей, присвячених Ніцше, в яких називав його генієм, що не боявся гніву сучасників. І Винниченко, і Лу Сінь наслідували його приклад у власних літературах.

Мета дослідження – встановити історико-генетичні зв'язки творчості Винниченка та Лу Сіня та їхню типологічну близькість, розглянути проблему впливу та своєрідності в межах різних літератур і культур, висвітлити ще одну сторінку в об'ємній книзі зав'язків західної і східної культур.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- провести зіставний аналіз формування світогляду обох письменників;
- з'ясувати передумови їхніх естетичних поглядів;
- знайти подібності в художніх системах Винниченка і Лу Сіня.

Активна життєва позиція Винниченка і Лу Сіня змусила їх обох опинитися у самому центрі суспільних перетворень. Український письменник розпочав свою громадсько-політичну діяльність з посади редактора «Робітничої газети», потім – праця у складі Центрального Комітету, далі – лідерство в Українській соціал-демократичній робітничій партії, посада заступника голови Української Центральної Ради. Важливо відзначити, що перші місяці революції 1917 року були для Володимира Винниченка його «зоряним часом», піком найвищої слави не літературної, а політичної. Саме В. Винниченко був співавтором чотирьох Універсалів Центральної Ради, мав сміливість одним із перших відкрито заговорити про автономію України та про створення Української Народної Республіки, готувався стати її першим міністром. Однак не судилося. Історики вважають, що політика Центральної Ради була занадто поміркованою, позбавленою жорсткості, сміливості, а її нерішучість врешті-решт призвела до того, що владу в Україні захопили більшовики. Володимир Винниченко з важким серцем та відчуттям гіркоти поразки залишив високу урядову посаду і після довгої перерви, пов'язаної з політичною боротьбою, знову взявся за перо. Тим паче, що життєвого матеріалу і вражень у нього назбиралося більше ніж досить.

Його китайський сучасник Лу Сінь був очевидцем і учасником Сінхайської революції 1911–1913 рр., спрямованої на повалення маньчжурської правлячої династії та відновлення національних прав та свобод китайського народу. Він разом із тисячами прогресивно налаштованих робітників та селян покладав на неї величезні надії. Але, як і в Україні, бажаного досягти не

вдалося. Національно-визвольна революція себе не виправдала. Щоб зупинити руйнівну хвилю громадянської війни, китайська і маньчжурська знать об'єдналася, вибравши нового президента. Останній жорстоко придушив порушників «спокою» Піднебесної і встановив режим тотальної диктатури. Політична і культурна криза в Китаї посилювалася. З'ясувалося, що незламні постулати конфуціанства (гуманність, доброзичливість, моральність, народолюбність), які для більшості населення слугували «керівництвом до життя», перестали працювати. Прогресивна китайська інтелігенція, програвши «битву за тіла» китайців, розпочала боротьбу за їхні «душі». 1919 рік став переломним в історії Китаю. Так званий «Рух 4 травня», попри свою політичну заангажованість, дав поштовх просвітницькому руху, руху за нову культуру, нові ідеї, нові знання. А отже, відкидання або переосмислення старих порядків. Реакція населення на такі зміни була неоднозначною. Глибока бідність наскрізь пропитала всі стіни і закутки китайських сіл. Брак освіти і нормального спілкування давався взнаки. Прості люди, перебуваючи під гнітом традицій і заборон, страшно озлобилися і стали жорстокі. Деякі з них втратили здатність самостійно мислити і виражати емоції. Ті, в кому ще жевріли іскорки волі, боялися підняти голову. Очільник «Руху за нову літературу», основоположник сучасної китайської літератури, письменник, публіцист і літературознавець Лу Сінь прагнув відкрити їм очі на патріархальний устрій Китаю і показати новий світ, де жорстокі конфуціанські погляди на поведінку людини у суспільстві не працюють.

Тож, Володимир Винниченко (1880–1951) і Лу Сінь (1881–1936) належали одному часу. Це був період, коли традиційні естетичні, моральні та релігійні цінності переживали гостру кризу як у західному, так і у східному світі. Методологічні засади філософії позитивізму з положенням про детермінованість людської поведінки дією «раси», «середовища» та «моменту»; дарвінізм із теорією природного відбору та боротьби за існування поступово відходять на задній план, поступаючись «філософії життя». Мислителі нового часу прагнули подолати глибоку духовну кризу з її скептицизмом і песимізмом шляхом переосмислення, трансформації та модернізації. Тріумф обидвох письменників у власних літературах розпочався із дебютних оповідань. Винниченкова «Краса і сила» стала своєрідним «стовпом» на межі двох літературних епох [Костюк 1999] – реалізму і модернізму. Мова цього твору надзвичайно жива, сюжет – динамічний, пейзажі – колоритні, по-новому відтворені персонажі прагнуть внутрішньої гармонії. Публікація «Нотатків божевільного» Лу Сіня вже більше століття вважається початком ери сучасної літератури у Китаї. Новаторське оповідання різко критикувало традиційну китайську культуру. А його «голос» (народна китайська мова *байхуа*) шокував непідготовленого читача, звиклого до класичного звучання.

Український і китайський автори прагнули у своїх літературних творах дослідити природу людини шляхом вивчення мотиваційних чинників її поведінки й аналізу впливу культурного та соціального середовища на формування її характеру. Не останню роль у цьому процесі відіграв психоаналіз З. Фрейда з його біологічним стилем мислення. Є загальновідомим твердження, що діями і вчинками людини керують інстинкти, основні з яких – сексуальний і самозбереження. Для класичної літератури доби реалізму інстинкт

самозбереження був найбільш цікавим. Ним пояснювався фаталізм людської долі. Будь-яка спроба людського організму перебороти несприятливі умови свого жалюгідного існування обов'язково була приречена. Інколи складалося враження, що єдино можливий вихід для героя, скажімо, натуралістичного твору у стилі Еміля Золя – скоритися долі й намагатися вижити. Як роблять майже всі «учасники» «Нотаток божевільного» Лу Сіня, окрім головного. На його прикладі автор оповідання демонструє нам нову модель людської поведінки. Вона базується на «визнанні» верховенства сексуального інстинкту або лібідо, що, за Фрейдом [1998], означає психічну енергію, що лежить в основі всіх сексуальних проявів індивіда, кількісно змінюється і вимірює всі процеси та перетворення у сфері сексуального збудження. Тоді виходить, що поведінкою людини керує нереалізована сексуальна енергія, яка, відхиляючись від прямої мети, може сублімуватися, скажімо, в енергію соціальних перетворень, наукової діяльності, художньої творчості чи філософського пізнання дійсності. Психічний розвиток особистості залежить від біологічно детермінованого процесу перетворення сексуального інстинкту. Назвем його стихійною життєвою силою. У дослідженні Мейбла Лі знаходимо ще визначення «пульсуюча життєва сила». Вона здатна перетворити пригнічених, пасивних і покірних людей на активних індивідуальних особистостей. Адже суспільство «глиняних статуй» і бездушних копій – мертво. Тому божевільний Лу Сіня – зовсім не хворий. Він являє собою нове покоління людей-бунтівників, що прагнуть за будь-яку ціну змінити світ.

Емоційний і експресивний Винниченко прагнув кардинальних змін «тут і зараз», ламав традиції, вводив у літературу нові теми і образи, створював **свою** мораль і **свої** цінності. Всі його персонажі наділені тією ж таки життєвою силою, що і Лу Сіня, тими ж життєвими інстинктами. Тільки у Винниченка вона ще сильніша, ще сміливіша, всепоглинаюча. Вона дозволяє персонажам та і самому автору абстрагуватися від реалій навколишньої дійсності з її невідворотністю і змушує цінувати й любити життя у будь-яких його проявах. Життєві інстинкти, як і лібідо, кількісно змінюються і починають працювати через неконтрольовану розумом гру пристрастей і почуттів у душі людини. Тому чи не в кожному творі українського автора маємо «нескорених» героїв, Прометіїв із плоті і крові, здатних протистояти сірості, буденності, провінціалізму.

Завдяки психоаналітичним зацікавленням митців темою сублімованої енергії лібідо, що стала тенденційною, у світовій художній літературі утверджується тематика, пов'язана з вивченням проблем взаємин між біологічними та соціальними сферами людського існування, між особистістю та суспільством; із розкриттям культурно-історичних впливів епохи на формування психологічного портрета індивіда тощо.

Як бачимо, Винниченко і Лу Сінь належать до категорії так званих письменників-реформаторів, що намагалися оновити стару літературну систему. Вони усвідомлювали свою відмінність від літературних попередників, рішуче вели пошук нових шляхів у мистецтві. Лу Сінь був добре обізнаний із працями європейських дослідників Бергсона, Ніцше, Фрейда, Юнга, Шопенгауера, Карпентера. З багатьма із них він познайомився під час навчання у Японії, частину навіть сам перекладав. Велике значення для становлення його філософсько-естетичного світогляду відіграла праця японського критика Куріягави

Хакусона, присвячена вивченню європейської літератури та філософії. Перекладаючи її на китайську мову, Лу Сінь сподівався, що ця робота врятує «занепалий дух» Китаю. Про вплив новітніх філософських, естетичних і психологічних теорій на формування творчої особистості Винниченка написано чимало монографічних і дисертаційних досліджень. Незмінна думка – цей вплив колосальний. Автор не тільки читав в оригіналі і перекладав праці перелічених вище мислителів, а й вимушено емігрувавши з України, жив з ними, так би мовити, у самій гущі культурного життя.

Окремої згадки заслуговує питання «ніцшеанства» Володимира Винниченка і Лу Сіня. І в українському, і в китайському літературознавстві на цю тему написано багато і детально. Принагідно зауважимо, що вплив німецького філософа був настільки колосальним, що в деяких національних культурах йшлося про «лихоманку на Ніцше». Україна й Китай входили в цей перелік безсумнівно. Більше того, деякі дослідники, попри своє неоднозначне ставлення, називали Лу Сіня «китайським Ніцше».

Новаторство Лу Сіня виявилось у сфері літературного жанру. Його оповідання стали виразними, епічними і соціальними. Через складний характер своїх персонажів письменник розкривав суттєві проблеми реального життя, не повчав, не моралізував, не ділив героїв на позитивних і негативних. У нього з'явився «Я-оповідач» – революційний прийом для китайської літератури. Він прямолінійний, безпосередній і глибоко психологічний.

Глибокий психологізм став візитною карткою художніх творів В. Винниченка. І. Денисюк назвав його «вибуховою силою», яка розірвала старі письменницькі форми, змусила митців перенести головну подію своїх художніх творів із зовні усередину – безпосередньо в душі головних героїв [Денисюк 1981].

Усі свої естетичні теорії аналізовані письменники втілювали в художніх творах. Кожне оповідання для Лу Сіня – інструмент ідейного впливу на читача. Щоб досягти потрібного результату, китайський автор неодноразово «порушував правила» новелістики, переходячи від літератури до публіцистики. Те саме робив і Винниченко. Майже всі його герої декларують революційні гасла і займаються своєрідним «проповідництвом». За це його неодноразово цькували критики, звинувачуючи у надмірі публіцистики у п'єсах і романах (Панченко). Звичайно, все це відбувалося не випадково. Припускаємо, що давалися взнаки журналістські навички письменників. Лу Сінь 742 (!) рази публікував свої статті у різноманітних закордонних і китайських періодичних виданнях. А деякі міркування Винниченка виходили навіть окремими виданнями, як-от: «Відродження нації» та «Заповіт борцям за визволення».

Часто прозу Лу Сіня порівнюють з деякими творами його західних і японських сучасників. Цікавим для нас є його співставлення з «Уліссом» Джеймса Джойса. Нагадаємо, що останній, ірландський англomовний письменник-модерніст, застосовував у своїй творчості метод «потoku свідомості». Це один із провідних прийомів літератури модернізму, такий собі розширений внутрішній монолог героя. Вважається, що з його допомогою письменник може відтворити «зсередини» хід думок персонажа, показати, що їх виникнення часто спонтанне і не завжди свідоме і послідовне. Головним у цьому процесі стає Я-герой, межі часу і простору зникають, з'являються ремінісценції, ліричні

відступи, асоціації. Після всього переліченого вище зникають жодні запитання щодо манери написання «Щоденника божевільного» і його новизни.

Вже можемо вважати за правило, що кожна теза нашого дослідження про Лу Сіня так чи інакше стосується Винниченка. Отож, своїми психологічними експериментами український письменник випередив прихід екзистенціалістської проблематики чи сюрреалістичної техніки письма в літературу. По-перше, він у душі зазначеного філософсько-літературного напрямку довів, що в людини, яка перебуває в критичній ситуації, незначна дрібниця (спека, холод, голод, спрага, зубний біль) може розростатися до критичної маси, перетворюючись на домінуючий чинник впливу на таку чи іншу поведінку персонажа. По-друге, у Винниченка «поток свідомості» більше, ніж у творах самих «винахідників» цього прийому. Український модерніст майстерно протоколював потоки свідомості своїх персонажів, оголював їхній внутрішній світ, передавав експресію переживань, показував, як відтворити «намагання свідомості героя осмислити свій стан і ті швидкоплинні враження, що йдуть зовні і ще не встигли усвідомитися [Денисюк 1981].

Досить часто «Нотатки божевільного», написані Лу Сінем у квітні 1918 року, порівнюють з однойменним твором М. Гоголя (1835 р.). Зверніть увагу, що між датами їх написання пройшло аж повних 83 роки. Ще на початку нашого дослідження ми говорили, що в жодному разі не намагаємося заперечити вплив російської літератури на формування естетичних смаків революційної китайської літератури. У біографічній розвідці про Лу Сіня йдеться, що він посилено вивчав російську мову. Навіть більше, запозичив від свого «попередника» (М. Гоголя) жанр щоденника, досі не відомого для літературної традиції Сходу. Останній дозволяв письменникам відкрито виражати свої суб'єктивні думки, часто відмінні від усталених традиційних, релігійних чи політичних норм. Допускалася свобода у виборі форми та змісту, а сам автор або відверто «оголювся» перед публікою, або вдягав маску і вже його герой виступав головним у творі. А. Гілевич наголошує, що «поступово щоденникові записи набули такої форми літературної творчості, коли щоденник став розглядатися як цілісний і структурно розроблений літературний жанр, так само значний і сформований, як оповідання, есе або роман» [Гілевич 2018, 34]. Однак скрупульозне прочитання «Нотаток божевільного» дозволило нам провести яскравіші й очевидніші аналогії з оповіданням українського революціонера і бунтівника Володимира Винниченка «Маленька рисочка». В обидвох творах головні герої перебувають за один крок до божевілья. Психіку Винниченкового персонажа намагався зламати «винахідливий» слідчий, добами забороняючи йому спати. На той час доволі «дієвим» засобом боротьби з політичними інакодумцями була так звана репресивна або каральна психіатрія. Вона застосовувалася до тих людей, яких було неможливо законно ув'язнити лише за те, що вони думають інакше. Найчастіше їх позбавляли дієздатності на підставі помилкового діагнозу. Зазвичай госпіталізували психічно здорових людей, а спеціальні клініки (у Винниченка – «жовті будинки») ставали місцем покарання.

Божевільний Лу Сіня теж не має явних симптомів психічно хворої людини. Справа в тому, що у Китаї безумними називали людей, які виступали проти суспільної несправедливості. Найчастіше ними були високоінтелектуальні

особи – вчителі, письменники, поети, філософи, громадські діячі. Такі образливі прізвиська часто дуже міцно «зросталися» зі своїми власниками, тому в історії відомий Божевільний Цюй Юань – великий поет Китаю, Божевільний Чан – філолог та філософ, та ще багато інших інакодумців. Лу Сінь свято вірив, що революційні рухи зуміють подолати застарілий патріархальний устрій Китаю, а поведінка людини у суспільстві звільниться від детермінованості жорсткого конфуціанського вчення. Ці сподівання були настільки оптимістичними, що письменник розпочав розповідь «Нотаток» з хороших новин – головний герой одужав після тяжкої хвороби і виїхав з рідного дому, щоб обійняти державну посаду.

Позитивне закінчення має й оповідання Винниченка. Його героєві вдалося звільнитися з лещат репресивної машини. Зараз така кінцівка видається нам доволі наївною. Та письменник аж ніяк не міг передбачити, що Радянський Союз почне масово використовувати психіатрію в політичних цілях. Перша жертва, лідерка партії лівих есерів Марія Спіридонова, «познайомилася» з нею ще у 1921 році. З кожним роком практика боротьби з непокірними громадянами набирала обертів, калічачи життя мільйонів неповинних людей. По всій країні відкривалися спеціальні психіатричні установи тюремного типу. Медична освіта для персоналу була не обов'язковою, головне – посвідчення працівника КДБ. «Лікували» активних політичних опонентів, правозахисників, учених, письменників, дисидентів, релігійних інакодумців, представників національних рухів, потенційних емігрантів. Лише у 1988 році систему каральної психіатрії у СРСР вдалося зупинити.

Підсумовуючи сказане, хочемо виділити такі основні висновки:

1. Творчість В. Винниченка і Лу Сіня історично, генетично і типологічно близька. Дух європейського модернізму гостро відчувається у кожному творі авторів.

2. У їхній соціально заангажованій літературі порушуються проблеми традиційної моралі, цінностей, звичаїв і релігії. Це робить її загальнолюдською і надісторичною.

3. Головне прагнення письменників – реорганізувати і модернізувати власні національні літератури, вивести їх на новий щабель розвитку, поставити в один ряд із провідними літературами світу. Для цього їм довелося стати новаторами, залучати з-за кордону нові форми, прийоми і методи, нові образи, теми, проблеми, змінювати власний світогляд і своїх читачів.

4. Вплив європейської культури на Винниченка і Лу Сіня безперечний. Але це не калька. Талановиті письменники по-своєму інтерпретують іноземні тенденції, пристосовуючи їх до особливостей власних національних літератур. Тому сторонні мистецькі запозичення аж ніяк не псують їх унікальний зміст, а навпаки, збагачують і роблять виразнішими.

5. Порівняння творчості яскравих представників Заходу і Сходу дозволило нам показати, що жодні бар'єри (політичні, ідеологічні, географічні, релігійні, мовні, ментальні) не здатні зупинити інтелектуальний обмін не лише в межах націй, а й цілих культур.

ЛІТЕРАТУРА

- Винниченко В. Щоденник: 1911–1921. Т. 1. Едмонтон–Нью-Йорк. 1980, 499 с.
- Гілевич А. До питання про жанрову ідентифікацію хейанської прози ніккі-бунгаку. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2018, Вип. 62, Частина 1. С. 47–54.
- Гнідан О., Дем'янівська Л. Володимир Винниченко: Життя. Діяльність. Київ : Четверта хвиля, 1996, 256 с.
- Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурс раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. Львів : Хроніка, 1997.
- Денисюк Т. Новелістика В. Винниченка: поетика сюжету та композиції. *Боже Слово*. 2020. № 7. С. 10–11.
- Костюк Г. Світ образів та ідей Винниченка. *Слово і час*. 1999. № 7. С. 14–26.
- Михида С. Слідами його експериментів: змістові домінанти та поетика конфлікту в драматургії В. Винниченка. Кіровоград : Центрально-Українське видавництво, 2002, 188 с.
- Мовчан Р. Український модернізм 1920-х років: портрет в історичному інтер'єрі. Київ : Стилос, 2008, 544 с.
- Ніцше Ф. Так казав Заратустра; Прагнення до влади. Київ : Основи, Дніпро, 1993, 416 с.
- Панченко В. Будинок з химерами: творчість Володимира Винниченка 1900–1920 років у європейському літературному контексті. Кіровоград, 1998, 272 с.
- Субтельний О. Україна: Історія. Київ : Либідь, 1993, 720 с.
- Фрейд З. Вступ до психоаналізу. / Переклад з німецької П. Тарашука. Київ : Основи, 1998, 714 с.
- Шпенглер О. Закат Європы: В 2 т. Т. 1. / Пер. с нем. И. Маханькова. Москва : Айриспресс, 2003, 528 с.
- Шпенглер О. Закат Європы: В 2 т. Т. 2. / Пер. с нем. И. Маханькова. Москва : Айриспресс, 2003, 624 с.
- Chen P. Taste and resistance: Lu Xun's scholarly style and its reception. *Front. Lit. Stud. China*. 2007. No. 1. P. 213–249, available at: <https://doi.org/10.1007/s11702-007-0010-x>.
- Chinnery J. The Influence of Western Literature on Lü Xùn's 'Diary of a Madman'. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*. 1960. No. 23(2). P. 309–322.
- Daiyun Yue (2019). *Nietzsche et la littérature chinoise moderne*. Perspectives chinoises. Quelques histoires de réception. 2019. No. 29. P. 13–38, available at: <https://doi.org/10.4000/rgi>.
- Hosftede G. *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. New York : Mc Graw Hill, 2005.
- Linell D. *Doing culture: Cross-cultural communication in action*. Foreign language teaching and research press, 2001.
- Memmi D. Comparative foundations of Eastern and Western thought. *AI & Soc*. 2017. No. 32. P. 359–368, available at: <https://doi.org/10.1007/s00146-016-0656-5>.
- Winter T. Civilisations in dialogue? UNESCO and the politics of building East and West relations. *International Journal of Cultural Policy*. 2021. No. 28. P. 11–15.

Wong L. (2008). Relocating East and West: UNESCO's Major Project on the Mutual Appreciation of Eastern and Western Cultural Values. *Journal of World History*. 2008. No. 19(3). P. 349–374, available at: <http://www.jstor.org/stable/40542619>.

Xu Yang. The influence of Western literature on Chinese culture. Modern pedagogical education. 2021. No. 2. P. 251–253.

Zhou C. Lu Xun: A Scientific and Cultural Dialogue between East and West. *The 6th Academy Forum (Germany) of the International Society of Lu Xun Studies*. Dusseldorf, 2015.

REFERENCES

Vynnychenko V. (1980), *Shchodennyk: 1911–1921*. T. 1. Edmonton – Nyu-York (In Ukrainian).

Hilevych A. (2018), Do pytannya pro zhanrovu identyfikatsiyu kheyans'koyi prozy nikki-bunhaku. *Movni i kontseptualni kartyny svitu*. Kyiv: VPTs «Kyyivskyy universytet», No. 62(1), pp. 47–54 (In Ukrainian).

Hnidan O., Dem'yaniv's'ka L. (1996), *Volodymyr Vynnychenko: Zhyttya. Diyalnist*. Kyiv: Chetverta khvylya (In Ukrainian).

Hundorova T. (1997), *ProYavlennya slova. Dyskurs rannoho ukrayinskoho modernizmu. Postmoderna interpretatsiya*. Lviv: Khronika. (In Ukrainian).

Denysyuk T. (2020), Novelistyka V. Vynnychenka: poetyka syuzhetu ta kompozytsiyi. *Bozhe Slovo*. No. 7. Pp. 10–11 (In Ukrainian).

Kostyuk H. (1999), Svit obraziv ta idey Vynnychenka. *Slovo i chas*. No. 7. Pp. 14–26 (In Ukrainian).

Mykhyda S. (2002), *Slidamy yoho eksperymentiv: zmistovi dominanty ta poetyka konfliktu v dramaturhii V. Vynnychenka*. Kirovohrad: Tsentral'no-Ukrayins'ke vydavnytstvo (In Ukrainian).

Movchan R. (2008), *Ukrayins'kyy modernizm 1920-kh rokiv: portret v istorychnomu inter'yeri*. Kyiv : Stylos (In Ukrainian).

Nitsshe F. (1993), *Tak kazav Zaratustra; Prahennyya do vlady*. Kyiv: Osnovy, Dnipro (In Ukrainian).

Panchenko V. (1998), *Budynok z khymeramy: tvorchist Volodymyra Vynnychenka 1900–1920 rokiv u yevropeyskomu literaturnomu konteksti*. Kirovohrad (In Ukrainian).

Subtel'nyy O. (1993), *Ukrayina: Istoryia*. Kyiv: Lybid (In Ukrainian).

Freyd Z. (1998), *Vstup do psykhoanalizu*. Pereklad z nimetskoyi P. Tarashchuka. Kyiv: Osnovy (In Ukrainian).

Špengler O. (2003), *Zakat Evropy: V 2 t. T. 1.* / Per. s nem. I. Mahan'kova. Moskva: Ajrispress (in Russian).

Špengler O. (2003), *Zakat Evropy: V 2 t. T. 2.* / Per. s nem. I. Mahan'kova. Moskva: Ajrispress (in Russian).

Chen, P. (2007). Taste and resistance: Lu Xun's scholarly style and its reception. *Front. Lit. Stud. China*, No. 1, pp. 213–249, available at: <https://doi.org/10.1007/s11702-007-0010-x> (In English).

Chinnery J. (1960), The Influence of Western Literature on Lǚ Xùn's 'Diary of a Madman'. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*, No. 23(2), pp. 309–322 (In English).

Daiyun Yue (2019), Nietzsche et la littérature chinoise moderne. *Perspectives chinoises. Quelques histoires de réception*, No. 29, pp. 13–38, available at: <https://doi.org/10.4000/rgi> (In English).

Hosftede G. (2005), *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. New York: Mc Graw Hill (In English).

Linell D. (2001), *Doing culture: Cross-cultural communication in action*. Foreign language teaching and research press (In English).

Memmi, D. (2017). Comparative foundations of Eastern and Western thought. *AI & Soc*, No. 32, 359–368, available at: <https://doi.org/10.1007/s00146-016-0656-5> (In English).

Winter T. (2021), Civilisations in dialogue? UNESCO and the politics of building East and West relations. *International Journal of Cultural Policy*, No. 28, pp. 1–15 (In English).

Wong L. (2008), Relocating East and West: UNESCO's Major Project on the Mutual Appreciation of Eastern and Western Cultural Values. *Journal of World History*, No. 19(3), pp. 349–374, available at: <http://www.jstor.org/stable/40542619> (In English).

Xu Yang (2021), The influence of Western literature on Chinese culture. *Modern pedagogical education*. No 2. Pp. 251–253 (In English).

Zho, C. (2015), Lu Xun: A Scientific and Cultural Dialogue between East and West. The 6th Academy Forum (Germany) of the International Society of Lu Xun Studies. Dusseldorf (In English).

Стаття надійшла до редакції 22.02.2023